

ŠTEV. 9.

LETNIK XXIV.

NARODNI GOSPODAR

GLASILO „ZADRUŽNE ZVEZE“
V LJUBLJANI.

V LJUBLJANI, DNE 15. SEPTEMBRA 1923.

TISK ZADRUŽNE TISKARNE V LJUBLJANI.

VSEBINA.

Dr. Basaj: Zadrugištvo in gospodarstvo	129
Dr. Basaj: Zaščita male kmetije in nemški zak. o domačijah	133
A. Kralj: Pripombe k načrtu zadrugišnega zakon	137
Vprašanja in odgovori	141
Zadrugištvo	142

Priloga „Narodnega Gospodarja“ št. 9, I. 1923.

Za vsa objavljena vabila, pri katerih ni izrečno drugače določeno, velja določba: Ako bi ta občni zbor ob navedenem času ne bil sklepčen, vrši se pol ure kasneje na istem mestu in pri istem dnevnem redu drug občen zbor, ki veljavno sklepa ne glede na število navzočih članov.

Občni zbor Hranilnice in posojilnice v Slovenjem-gradu, r. z. z. n. z., se bo vršil dne 24. septembra 1923, ob 14. uri v uradnih prostorih. 1. Poročilo načelstva in nadzorstva. 2. Odobritev rač. zaključka za l. 1922. 3. Volitev načelstva in nadzorstva. 4. Slučajnosti.

Občni zbor Hranilnice in posojilnice v Boštanju, r. z. z. n. z., se bo vršil dne 23. septembra 1923, ob pol 8. uri dop. v posojilniških prostorih. 1. Čitanje zapisnika zadnjega obč. zbora. 2. Poročilo načelstva in nadzorstva. 3. Odobritev rač. zaključka za l. 1922. 4. Volitev a) načelstva, b) nadzorstva. 5. Slučajnosti.

Redni občni zbor Kmečke hranilnice in posojilnice v Pišecah, r. z. z. n. z., se bo vršil dne 23. septembra 1923, ob 3. uri pop. v posojilniških prostorih. 1. Čitanje zapisnika o zadnjem obč. zboru. 2. Poročilo načelstva in nadzorstva. 3. Odobritev rač. zaključka za l. 1922. 4. Slučajnosti.

Izredni občni zbor »Posojilnega društva« r. z. z. n. z., za župnijo Sv. Ana v Slov. Gor., se bo vršil v nedeljo 23. septembra 1923, ob 8. uri zjutraj v prostorih Posojilnega društva. 1. Nadomestna volitev načelstva. 2. Sprememba pravil. 3. Slučajnosti.

Občni zbor Hranilnice in posojilnice v Šmartnem na Pohorju, r. z. z. n. z., se bo vršil dne 23. septembra

1923, ob pol 11. uri dopoldne v posojilniških prostorih. 1. Poročilo načelstva in nadzorstva. 2. Odobritev rač. zaključka za l. 1922. 3. Slučajnosti.

Občni zbor Sirarske zadruge v Stari Fužini, r. z. z. o. z., se bo vršil dne 16. septembra 1923, ob 16. uri v prostorih mlekarne. 1. Poročilo načelstva in nadzorstva. 2. Odobritev rač. zaključka za l. 1922. 3. Volitev a) načelstva, b) nadzorstva. 4. Slučajnosti.

Občni zbor Hranilnice in posojilnice v Marenbergu, r. z. z. n. z., se bo vršil dne 30. septembra 1923, ob 16. uri v posojilniških prostorih. 1. Čitanje zapisnika ustanovnega obč. zbora. 2. Poročilo načelstva. 3. Odobritev rač. zaključka za l. 1922. 4. Volitev a) načelstva, b) nadzorstva. 5. Sprememba pravil. 6. Slučajnosti.

Občni zbor Lesne zadruge v Dolenji vasi pri Ribnici, r. z. z. o. z., se bo vršil dne 23. septembra 1923, ob 9. uri dop. v zadrugi pisarni v Ribnici. 1. Poročilo načelstva. 2. Poročilo nadzorstva. 3. Odobritev rač. zaključka za leto 1922. 4. Prememba pravil. 5. Slučajnosti.

Občni zbor Kmetijske nabavne in prodajne zadruge za Mežiško dolino v Prevaljah, r. z. z. o. z., se bo vršil dne 30. septembra 1923, ob 15. uri v prostorih Hranilnice in posojilnice pri Devici Mariji na Jezeru v farni vasi pri »Šteklju«. 1. Čitanje zapisnika zadnjega obč. zbora. 2. Čitanje revizijskega poročila. 3. Poročilo načelstva in nadzorstva. 4. Odobritev rač. zaključka za l. 1922. 5. Poraba čistega dobička. 6. Sklepanje o likvidaciji zadruge. 7. Slučajnosti. — Ta obč. zbor se sklicuje v smislu § 31. odst. 3 zadrugišnih pravil, ker obč. zbor 26. avg. ni bil sklepčen za sklepanje o razdružbi.

NARODNI GOSPODAR

GLASILO „ZADRUŽNE ZVEZE“ V LJUBLJANI.

Člani „Zadruž. zveze“ dobivajo list brezplačno. Cena listu za nečlane po 25.— Din. na leto, za pol leta 12:50 Din. Za člane zvezinih zadrug 20 Din. na leto. Posamezna številka 3 Din. — Izhaja 15. dne vsakega meseca.

..... Rokopisi se ne vračajo.

Dr. Basaj :

Zadružništvo in gospodarstvo.*

Ker je kapitalizem pod vplivom darvinistične teorije hotel v celém gospodarstvu uveljaviti načelo boja za obstanek, načelo neomejene konkurence, je popolnoma naravno, da je iz ljudstva samega, iz njegovih notranjih moralnih sil vzraslo zadružništvo kot forma kooperacije, sotrudištva.

I.

Zadružništvo je gospodarsko socialna ustanova.

Kot gospodarska oblika je to združenje malih ljudi, združenje malih sil in malih sredstev za skupno delo, za skupne naloge po načelu vzajemnosti.

Bistveni razloček tega združenja malih ljudi napram kapitalističnemu združenju pa leži v tem, da to ni samo združenje mrtve stvari, samo združenje kapitala, ampak je po glavnosti združenje sil, sposobnosti in podjetnosti, kar ima za posledico, da to združenje sil ne pomeni prosto sumiranje sil, ampak da pomeni pomnoženje sil po geometrični progresiji.

Dasi vemo, koliko zla je človeški družbi povzročil kapitalizem, kljub temu moramo biti objektivni in priznati, da ima kapitalizem tudi svojo svetlo stran, to je njegova sposobnost najracionalnejše, najpopolnejše

organizacije dela in kapitala za dosego najvišjega uspeha produkcije. Napram tem vrlinam kapitala zadružništvo ne sme zavzeti stališča popolne negacije, ampak mora recipirati to, kar je kapitalizem v organizaciji produkcije ustvaril dobrega. Zato mora zadružništvo kot gospodarska ustanova stremiti za sledečim :

1. Obdržati mora tisto inicijativo, ki izvira iz osebnega interesa, v kolikor ta interes ni protisocialen. Zato bomo morali tudi v bodoče v zadružništvu priznavati pravico do gospodarskega uspeha primerno temu, kolikor je vsak k gospodarskemu uspehu pripomogel.

2. Ako nočemo pasti nazaj v primitivne dobe gospodarstva, ako nočemo ubiti racionalno organizirane produkcije, ako nočemo vreči človeštva glede njegovih potreb zlasti takozvanih kulturnih potreb nazaj na najprimitivnejše stopnje, moramo obdržati preizkušena kapitalistična načela proizvodstva, katerih glavni sta : delitev dela in uvedba kapitala za popolnejšo čeprav daljo produkcijsko metodo radi večjega uspeha produkcije.

II.

Zadružništvo pa je tudi socialna ustanova in to je bistvena razlika zadružništva napram kapitalizmu. Zadružništvo povdara po-

* Referat v social. o. l. seku ob priliki V. katoliškega shoda.

trebo in važnost etičnih načel tudi za gospodarstvo, dočim kapitalizem priznava v gospodarstvu samo silo in tvar. Gospodarstvo ni samo sebi namen, ampak je radi tega tukaj, da človek živi, zato se ne sme povišati nad človeka, radi katerega obstoji in ne nad etična načela, ki veljajo za človeka. Radi tega poudarja združništvo dostojanstvo človeka nasproti kapitalističnemu podrejanju človeka pod produkcijo.

Radi svojega bistveno socialnega značaja uveljavlja združništvo :

1. inicijativo mas. Vsi člani naj kot načelno enakopravni soudeleženci združnega podjetja vsak po svojem položaju, vsak po svoji sposobnosti pokažejo ustvarjajočo inicijativo za podjetje. Na ta način se bo ljudstvo v zadrugah vadilo k samoupravi in k samopomoči. Združništvo je poklicano, da ljudstvo pripravlja na čim širšo stanovsko, gospodarsko, politično samoupravo, ki bo temvečja, čimbolj bo ljudstvo izobraženo, ki bo tem popolnejša, čimbolj bo ljudstvo vzgojeno za delo v samoupravni organizaciji.

2. Združništvo goji med člani zavest skupnosti, prijateljstva. Le premalo se vpošteva danes, kakšna gospodarska sila tiči v tej skupnosti, če se ne oziramo na to, kako je ta skupnost za socialno dobrobit družbe važna. Tu bi navajal besede dr. Kreka, ki jih je govoril na II. kat. shodu, da je pri združništvu glavna stvar medsebojno prijateljstvo, ta medsebojna zveza, iz katere izvira misel, ki je pglavitna pri organizaciji : misel, delovati za splošno korist.

3. Dočim kapitalizem zida razvoj in napredek na konkurenco, uveljavlja združništvo kot gospodarski faktor medsebojno pobudo, vzajemno izpopolnjevanje in sotrudništvo sil, sredstev in sposobnosti. To zaznamujmo z besedo : kooperacija. Združništvo se je porodilo iz čuta, da je neomejena koh-

kurenca v najboljšem slučaju socialna vojna. Kakor je razmerje med mirom in vojno, tako je razmerje med združništvom in kapitalom, katerega bistveni znak je neprestani boj dela in kapitala, dočim je bistveni znak združništva socialni mir.

4. Združništvo zopet ustvarja skupna premoženja, zopet ustvarja posest, ki naj služi občnosti. Dočim je individualizem iz prvil dob zgodovine obstoječe skupnosti razbil in razdelil, je združništvo privedlo do spoznanja, da so gotove naravne sile in bogastva, do katerih ima v prvi vrsti družba pravico. Ali niso vodne in druge elementarne sile, ali niso globoko v zemlji ležeči zakladi premoga in rud v prvi vrsti za družbo ? Ali se ne dela družbi krivica, ako se je teh sil proti družbi polastil posameznik in izkorišča svoje monopolno stališče v škodo družbe ? V zadrugah naj se zopet ustvarijo skupna premoženja vasi, občin, farâ, mest in pokrajin. V zadrugah naj se ustvarijo skupna podjetja in naprave, pri katerih ni dobro, da so v lasti poedinca.

5. Združništvo je pravilno vzeto udeleževanje krščanske ljubezni do bližnjega. Vzgladov nesebičnega požrtvovalnega delovanja po tem Kristusovem nauku ne boste našli nikjer toliko, kakor ravno v združništvu. Vse rajfajzenovo združništvo ni nič drugega kakor izvrševanje ljubezni do bližnjega v življenju, v praksi.

6. Združništvo vsled tega načela sotrudništva daje možnost, da se agilni in sposobni možje uveljavijo v velikih združnih podjetjih, da svoje gospodarske sposobnosti in svojo iniciativnost obračajo v korist družbe, dočim pri kapitalističnem načelu postane sposoben iniciativen lastnik podjetja izkoriščevalec tisočev, sam pa mnogokrat suženj svojega podjetja. Priznati moramo, kolikor imamo dobrih, lepo delujočih zadrug, da so se dvignile vsled sposobnosti in požrtvovalno-

sti nesebičnih mož. In kjer so zadruga zaspale, propadle, je bil vzrok sebičnost voditeljev.

III.

Iz načela, da je zadružništvo gospodarsko-socialna ustanova, moramo za delo v zadružništvu, za zadružno organizacijo izvajati sledeče smernice :

1. Kakor je kapitalizem v gospodarstvu razvil z uspehom princip delitve dela, tako mora v zadružništvu iti razvoj v smeri diferenciacije. Nevarno je, in pa tudi pri pravilni gospodarski organizaciji skoro nemogoče, da bi ena zadruga danes združevala različne panoge, opravljala razne posle kot : denarstvo, blagovno trgovino in razne panoge produkcije.

2. Osební interes zahteva, da daje zadruga gmotne koristi svojim članom po meri poslovanja z zadrugo, ne pa po višini vloženega kapitala. Osební interes pa ne sme iti tako daleč, da bi skupnost razbil, nasprotno je treba povdarjati, da je zadruga večna. Tudi ne sme osebni interes, zlasti pri produktijskih zadrugah, iti tako daleč, da bi sproti ves dobiček razdeljeval, da bi ves uspeh podjetja sproti šel v privatne žepe članov (mogoče za konsum), temveč mora tudi zadružno podjetje gledati, da se razvija, da od gospodarskega uspeha en del investira.

3. Zadružništvo sicer nastopa proti kapitalistični obliki gospodarstva radi tega, ker se je pokazala na splošno v škodo družbe. Ne sme pa zadružništvo negirati pomena kapitala v gospodarstvu, zlasti v moderni produkciji, sicer bi bilo v boju s kapitalističnim proizvodstvom obsojeno na smrt. Razlika napram kapitalističnemu podjetju pa leži v tem, da pri zadrugi kapital ne postane gospodar podjetja, temveč ostane gospodar podjetja delo, to so člani, dočim kapital služi in dobiva za svoje sotrudništvo obresti.

4. Ker je na splošno poslovanje članov

z zadrugo precej enako in je to poslovanje merodajno za uspeh, ne pa vloženi kapital, zato mora v zadrugi vladati demokratično načelo enakopravnosti vseh članov.

5. Z ozirom na važnost kapitala v modernem proizvodstvu je tudi za zadružništvo zelo važna naloga, da pri svojem gospodarstvu dobi v roke čimveč kapitala, s pomočjo katerega delo postane produktivnejše. Zato mora biti geslo zadružništva, da zbere v svojih rokah ves ljudski denar, ves denar malih in srednjih ljudi. Zato je podlaga vsemu drugemu zadružništvu kreditno zadružništvo, ki vzgaja k varčevanju, zbira ljudske prihranke in jih odvaja v službo zadružništva, to je v službo ljudstva samega. Za čim popolnejšo izvršitev tega je potrebno : hranilnico in posojilnico v vsako faro.

6. Da bo zadružništvo res tudi vedno in povsod nastopalo kot socialna ustanova, da ne pridejo zadruga v roke par poedincev in služijo njihovim osebnim koristim, zato je potreben zadružni duh, zadružna zavest. Ni pa mogoča zadružna zavest brez zadružne izobrazbe in vzgoje. Naj se torej zadružna izobrazba in vzgoja razširja med ljudstvo s tečaji, predavanji, listi, z zadružno šolo, z uvedbo pouka o zadružništvu v vse šole, zlasti pa na učiteljske in bogoslovne, pa tudi na visoko šolo. Kot sredstvo za zadružno vzgojo služijo tudi hranilnice in posojilnice rajfajzenovega sistema.

7. Da zadružno gospodarstvo v boju s kapitalističnim ne podleže, mora paziti na potrebno povzdigo strokovne izobrazbe. Kmetijsko zadružništvo se mora brigati za strokovno izobrazbo kmeta (moderna živinoreja, sadjarstvo, gozdarstvo, razne panoge poljedelstva, kmetijsko knjigovodstvo, vinarstvo itd.), obrtniško produktivno zadružništvo pa ima skrbeti za strokovno izobrazbo obrtnika in za zadostni obrtniški naraščaj. Za kraje Slovenije, kjer imajo mali posestni-

ki poleg male kmetije še kako obrt, kjer so v raznih krajih razširjene različne vrste domače industrije, je potrebno, da se vsa ta domača industrija glede nabave surovin in glede prodaje izdelkov, pa tudi glede strokovnega izpopolnjevanja organizira v zadrugah (sodarstvo, lončarstvo, žimarstvo, čipkarija itd.).

K zaključku svojega predavanja bi glede vprašanja, ali ima zadružništvo zaupanje in izglede, da ubije kapitalizem in se uveljavi kot splošni gospodarski red, povdaril sledeče: V kolikor bo človeštvo v stanu potlačiti sebičnost, v kolikor bo poedinec prožet s socialnim mišljenjem in socialno zavestjo, je gotovo, da ima zadružništvo tendenco izpodriniti individualistično gospodarstvo v korist družbe, uveljaviti v gospodarstvu skupnost. Gotovo je, da je to težko in da težava raste, čim bolj je gospodarstvo komplicirano. Poedinci v takih slučajih le preveč radi izgubljajo izpred oči skupnost in vidijo le še svoje osebne koristi. Je pa to vse stvar vzgoje, ki je v stanu dati potrebno socialno zavest in socialno mišljenje. In čim odgovornejše, čim odločivnejše mesto ima posameznik v takem zadružnem podjetju, tembolj mora biti socialno vzgojen.

Temeljna naloga zadružnega delovanja je torej vzgoja. In zato je naša inteligenca, duhovniška in laiška poklicana, da na tem polju zastavi sile, da vpoštevata važnost dela za socialni prerod, kateri edini more ustvariti tla za socialni mir.

IV.

Resolucije socialnega odseka.

Katoliški shod poudarja važnost vzgoje ljudstva k samopomoči, k iniciativi in ustvarjanju v avtonomnih zadružnih organizacijah,

s čimer se ljudstvo pripravlja na samoupravno organizacijo vsega gospodarskega življenja.

Katoliški shod smatra, da je zadružništvo kot gospodarsko-socialna ustanova velike važnosti ne le za gospodarski napredek, temveč zlasti tudi za нравno povzdigo in socialno vzgojo ljudstva. V zavesti, da se gospodarstvo ne sme ločiti od etičnih načel, vrši zadružništvo нравno in socialno vzgojo ter utrjuje nasproti individualističnim naukom prepričanje, da se koristi posameznika najbolj sigurno dosežejo s pospeševanjem skupnih interesov. Tako vrši zadružništvo delo socialne reforme v duhu krščanskih načel in predstavlja socialno šolo ljudstva.

Katoliški shod priznava dosedaj izvršeno delo, s katerim se je slovensko zadružništvo razvilo kot najmočnejše v državi v dejansko oporo malih ljudi. Zlasti priznava dosedanje uspešno delo zadružne propagande in izobrazbe, ki ga je Zadružna zveza kot matica krščanskega zadružništva vršila vsestransko s tiskom in besedo.

1. Katoliški shod naglašaja potrebo, da se ljudstvo zopet oklene zadrug in v njih vzgaja k gospodarski skupnosti, zlasti naj se duhovniška in laiška inteligenca poprime dela za zadružno vzgojo in izobrazbo.

2. Naj se po možnosti v vsaki župniji ustanovi hranilnica in posojilnica rajšajzenovega sistema za pomoč in napredek kmetijstva in za vzgojo k varčnosti.

3. Ustanavljajo naj se blagovne zadruge, potom katerih si ljudstvo brez trgovskega posredništva nabavlja vse potrebščine in vnovčuje svoje pridelke oziroma izdelke.

4. Med obrtnimi produktivnimi zadrugami naj se pospešuje ustanavljanje zlasti takih produktivnih zadrug, ki skrbijo za ohranitev, povzdigo in razvoj domačih obrti.

Dr. Basaj :

Zaščita male kmetije in nemški zakon o domačijah.

V zadnji številki Narodnega Gospodarja smo v članku »Zakon o zaščiti male kmetije« kritizirali način, kakršnega hoče uveljaviti čl. 43 zakona o dvanajstinah za vso kraljevino. Ta kritika je pisana prvič s stališča malega kmeta samega, ki je v današnjem kreditnem gospodarstvu gotovo odločen nasprotnik tega načina zaščite, drugič s stališča zadružništva, katero bi bilo v svojem delokrogu socialne pomoči malim ljudem ovirano. Povdarili smo v članku, da tak način zaščite male kmetije v bistvu ne pomeni zaščito, ampak uničenje realnega kredita malega kmeta in s tem onemogočenje razvoja in napredka malih kmetij.

Dasi torej priznavamo potrebo zaščite male kmetije z neobhodnim inventarjem vred, vendar je treba za to zaščito izbrati tak način, ki predvsem ne bo škodoval kmetijskemu realnemu kreditu, ki bo vpošteval posebne socialne razmere in potrebe naših kmetijskih družin, zlasti izročitev posestva od očeta na sina, dajanje primerne dote in drugo, ki bo vpošteval svobodo malega kmeta, ne pa mu z enim udarom vzel svobodno razpolaganje z zemljiščem brez ozira na njegovo dosedanje gospodarstvo in ki bo na posled vpošteval tudi temeljno juridično načelo varstva pridobljenih pravic in s tem tudi varstva zadružnih terjatev napram malim kmetijam.

Kar se tiče ravno varstva realnega kredita, je gotovo to vprašanje zelo težko rešiti skupno z vprašanjem absolutne zaščite male kmetije. Pomniti je treba, da zemljišče s pritliklo za malega poljedelca ne pomeni samo sredstva pridobivanja, ampak ponajveč pomeni to zemljišče v današnjih časih

kreditnega gospodarstva bazo za realni kredit. Zato je vsak zakon za varstvo malih domačij in kmetij istočasno z omejitvami izvršbe dolžan ustvariti nove oblike za kredit. Srbski zakon, ki ga uvaža čl. 43 zakona o dvanajstinah, teh novih oblik za kmetijski kredit ni podal in zato ga moramo dotlej zavračati, da se te nove forme ustvarijo. Mogoče so te nove oblike kredita z ustanovitvijo hipotekarnih bank ali posebnih kmetijskih rentnih bank, ki bi dajale hipotekarna neodpovedljiva posojila proti nizkim obrestim in proti večletnemu odplačevanju (to je proti anuitetam ali rentam). Pač srbski zakon predvideva možnost zadolžitve malih kmetij pri javnih blagajnah v slučaju nesreč. To je premalo in preozko. Ravno tako važen, kakor za slučaj nesreče, je kredit za izboljšanje gospodarstva, za napredek gospodarstva in za te slučaje zakon ničesar ne predvideva.

S stališča zadružništva bi pa še posebej povdarjali, da srbski zakon ščiti male kmetije proti vsem upnikom razun države oziroma občine, torej tudi proti zadružnim ustanovam. Po našem je ta zaščita malih kmetij, v pravi obliki seveda, umestna in potrebna proti kapitalizmu, proti oderuštvi in proti razkosovalcem zemljišč. Pri nas pa je mali kmet že spoznal korist in pomen kreditnih zadrug in se v sili zateka k njim. Kreditne zadruge same presoajo vestno in z zavestjo odgovornosti o vrednosti posojiljemalca in njegovi gospodarski in kreditni sposobnosti in dovoljujejo posojila le za gospodarske svrhe, ne pa za konsum. Gotovo pa jim je daleč vsaka misel, da bi z dovoljenim posojilom pripravile kmeta v stisko, ga

dobile popolnoma v svoje roke in spravile potem ob posestvo kakor to delajo oderuhi in razkosovalci. Ne, proti takim posojilom in takim posojilodajalcem hočejo hranilnice in posojilnice kmeta ravno varovati. Zato je čisto pogrešeno, ako zakon ščiti malega kmeta pred onim, ki mu hoče in more pomagati: pred kreditno zadruho. V slučaju, da se res hoče srbski zakon razširiti na vso kraljevino, bi torej nujno predlagali, da se terjatve hranilnic in posojilnic smatrajo ravno tako kot terjatve države za plačilo davkov, doklad in drugih občinskih stroškov ali pa vsaj, da bi se hranilnice in posojilnice smatrale za javne blagajne v smislu tega zakona.

Socialne razmere in potrebe naših kmetijskih družin so take, da bi navedeni zakon potreboval prav temeljite predelave, ako ne bi hotel biti našim malim kmetijam le v škodo in oviro. Naj omenjamo le, da po tem zakonu ni mogoča izročitev posestva, da po tem zakonu ni mogoča zadolžitev posestva za doto hčeri ali sinu, ki je pridno in z uspehom v najlepših letih pomagal pri gospodarstvu, da ne omenjamo še nebroj drugih krivic.

Navedeni zakon z enim mahom razruši gospodarsko svobodo malega kmeta in mu vzame svobodno razpolaganje z zemljiščem brez ozira na njegovo dosedanje gospodarstvo. Reči moramo, da je naš mali kmet v zavesti svoje gospodarske svobode dobro gospodaril in razvijal iniciativnost kakoršna je bila v prid napredku kmetijstva in v prid njemu in njegovi družini. Napram tej svobodi, ki je važen gospodarski faktor in še važejši socialni faktor, ker more dobro urejena socialna družba obstojati le iz svobodnih a vzgojenih članov, moramo biti zelo obzirni. Današnja družba mora biti tudi v gospodarstvu demokratična. In nikakor ne gre, da v gospodarstvu jemljemo svobodo in somostoj-

nost ter s tem ubijamo iniciativnost s policijskimi odredbami, z gospodarsko kuratelo, kakoršno predstavlja ta srbski zakon. Ako se hoče kaj storiti, je na mestu edino fakultativna zaščita kakor v Nemčiji ali na Francoskem. Kako je treba pri tem previdno postopati, bomo najbolje razvideli iz spodaj navedenega nemškega zakona za varstvo domačij.

Naposled obstoji temeljno juridično načelo, da se morajo pravično pridobljene pravice ščititi. Ako bi se srbski zakon enostavno razširil na naše ozemlje brez posebnih dodatkov, tedaj bi bilo varstvo pridobljenih pravic t. j. varstvo upnikov za že obstoječe terjatve zelo problematično, razun ako bi sodišča sama a priori postopala po načelu, da so v prvi vrsti dolžna varovati zakonito pridobljene pravice.

Nemška država se je že od l. 1884 bavila z vprašanjem posebnega prava za varstvo domačij (Heimstättenrecht). To gibanje je prišlo pod vplivom podobnih zakonov v Združenih državah Amerike ne le v Nemčijo, ampak v vso Evropo, v kateri je bil kmetijski stan vsled razvijajoče se industrije z ene strani in vsled konkurence ameriških farmerjev z druge strani v težkem položaju. In kljub temu, da sta se znanost in praksa zlasti zakonodajna bavile z vprašanjem zaščite domačije skozi desetletja, je prišlo v Nemčiji do zakona o domačijah šele v maju l. 1920 in še ta zakon daje šele možnost ustanavljanja ali izdajanja domačij. V sledečem hočemo kratko podati jedro zakona o domačijah.

Pravna posebnost domačije* (Heimstätte) obstoji v tem, da naj ostane go-

*) Glede terminologije pripominjamo, da smo se držali skoraj doslovno nemškega teksta in zato rabimo izraz, da država (dežela, občina) izda domačijo pridobitelju kakor govorimo, da izdaja druga dovoljenja. Zato tudi rabimo »izdajatelj domačije«.

tovo stanovanje ali gotovo zemljišče v celem svojem obsegu v gospodarski porabi vsakokratnega lastnika kot temelj njegove eksistence, s tem pa tudi družbi kot trajna podlaga za življenje državljanov. Domačija naj se s tem odtegne ne le tretjim osebam, temveč tudi samovolji lastnika, da ne razpolaga z njo po polnem neomejenem pravu državlanskega zakonika.

Zakon se omejuje na to, da ugotovi pravno obliko domačije, ne spušča se pa v to, odkod dobivati sredstva: zlasti zemljo in denar, da se ustvarjajo domačije. Cilj zakona je, obdati domačijo z gotovo pravno sigurnostjo. Zakon sicer vidi, da po današnjem družabnem in gospodarskem razvoju ne more imeti vsak državljan lastne hiše in se ne more vsak državljan neposredno na lastni zemlji udeleževati poljedelske produkcije. Hoče pa vendar vsakemu, ki se nahaja v takem gospodarskem položaju, dati možnost, da se v tem položaju tudi ohrani in zaščiti. Predpogoj za tako varstvo pa je, da mora lastnik zadevno posest, stanovanje ali zemljišče, ne le svrhi primerno uporabljati, ampak da tudi zemljišče oz. stanovanje tej svrhi ohrani. Lastnina nalaga tu dolžnosti večje nego državljanski zakonik in poleg interesa točasnega lastnika na ohranitvi in izkoriščanju lastnine stoji v enaki višini interes občnosti na ohranitvi in smotreni uporabi zemljišča oziroma stanovanja za njene člane. Da se ti obojestranski interesi, ki niso vedno popolnoma v skladu, zavarujejo, je treba postaviti močne pogoje, pri katerih pa je treba upoštevati pravično izenačenje obojestranskih interesov: lastnika in družbe.

Pred tem zakonom so že posamezne nemške zvezne države imele lastne zakone o domačijah. Državni zakon pozna domačijo kot stanovanje in kot gospodarstvo. Ker izhaja iz pravičnega stališča, da se bodo domačije v glavnem ustanavljale z izdajanjem novih

mest in da bo sprememba obstoječe lastnine v domačijo le izjema, je določil, da so za izdajanje domačij upravičene: država, dežele, občine in občinske zveze. Poleg tega pa morejo deželne oblasti pooblastiti za izdajanje domačij tudi druge javne zveze n. pr. zavarovalnice ali obče-koristna podjetja posebno kolonizacijska podjetja. Izdajanje domačij od strani posameznih posestnikov ali privatnih pridobitnih družb n. pr. od strani industrijskih podjetij delavcem je izključeno. Gori navedene javno-pravne osebe oziroma obče-koristne korporacije morejo na podlagi pogodbe s pridobiteljem izdajati domačije in torej postaviti pod posebno pravo zakona posestva, ki obstojijo samo iz enodružinske hiše z vrtom ali brez vrta (stanovanjske domačije), kakor tudi posestva, ki poleg stanovanja obsegajo kako zemljišče, za čegar gospodarstvo je pod navadnimi razmerami zadostna lastna družina brez najemanja tujih moči (gospodarske domačije).

V pojmu domačije pa je zapopadeno, da posestnik domačije res na domačiji stanuje in res na domačiji gospodari. Ako tega ne izvršuje, tedaj po zakonu stopi v veljavo odkupna pravica s strani onega, ki je domačijo izdal. Načelno naj se pri izdajanju domačij daje prednost vojnim udeležencem, invalidom, vdovam po padlih vojakihi in družinam s številnimi otroci. Vidimo iz tega, da je ustvarjanje ali izdajanje domačij iz javnih sredstev neke vrste socialno skrbstvo javno-pravnih oseb.

Že zgoraj smo rekli, da je domačija odtegnjena tistim obširnim pravicam posestnika, ki mu jih sicer daje privatno pravo. Te omejitve lastnika glede dejanskega in pravnega razpolaganja z domačijo doseže zakon v prvi vrsti z neposrednimi zakonskimi določbami na ta način, da daje izdajatelju domačije predkupno pravico ali pa vrnitveno

pravico, da se mu domačija vrne in da so važne odločbe lastnika vezane na dovoljenje izdajatelja domačije. Vsota vseh v zakonu predvidenih predprav in omejitev, kakor tudi vseh pravic izdajatelja in oblasti tvori takozvano pravno obliko domačije. Zato se domačija zaznamuje z navedbo izdajatelja v zemljiški knjigi.

Lastnik domačije pa sme domačijo v celoti brez dovoljenja izdajatelja prodati. Vendar pa je izdajatelju domačije, v kolikor ima upravičeni interes na gotovi osebi, pridržana predkupna pravica, ki je le tedaj izključena, ako se izvrši prodaja na najbližje sorodnike lastnika. Domačija naj služi trajni naselitvi njenega lastnika, ne pa kot trgovski predmet dobičkarstvu. Vsled tega določa zakon, da ima izdajatelj domačije v slučaju, da se posluži svoje predkupne pravice ali pravice vrnitve, plačati največ oni znesek, ki so ga predstavljala zemljišča in morebitne zgradbe in izboljšave v času ustanovitve domačije.

Obremenitev domačije je dopustna, vendar pa se z ustanovitvijo domačije lahko določi in vpiše v zemljiško knjigo najvišja meja zadolžitve.

Ustanovitev domačij se vrši običajno z izdajanjem novih selitvenih mest, vendar pa se tudi stara mesta lahko spremenijo v domačije. Ako hoče kdo svoje posestvo spremeniti v domačijo, mora staviti predlog, da se vknjiži ena iz zgoraj navedenih javno-pravnih oseb oziroma korporacij kot izdajatelj domačije. Da se pospešuje izdajanje domačij, ustanavlja zakon tudi ugodnosti glede pristojbin in davkov v obsegu kakor jih je določil državni kolonizacijski zakon z dne 11. avgusta 1919.

Iz navedenega vidimo, da je bil nemški državni zbor pri določitvi pojma »domačija« jako previden, da predvideva v glavnem le

ustanavljanje novih domačij pri notranji kolonizaciji, bodisi da se vrši kolonizacija v upravi javno-pravnih oseb (država, dežela, občina) ali v upravi občekoristnih združb, zlasti kolonizacijskih zadrug. Posebno pa vidimo, da zakon, ki hoče zaščititi za življenje družine potrebno stanovanje ali zemljiško posestvo, strogo respektira dosedaj pridobljene svobodne posesti in za to na splošno predvideva le ustanavljanje takih domačij v upravi javno-pravnih oseb. Obstoječa stanovanja ali posestva sicer morejo postati domačije, toda le po svobodni volji dosedanjega lastnika in s soglasjem kakega subjekta, ki je po zakonu za izdajanje domačij upravičen.

Rekli smo že, da se je Nemčija s tem vprašanjem bavila že od l. 1884. Prvi predlog o domačijah je bil stavljen v državnem zboru že l. 1890 in je 3. februarja 1892 prišel v plenum, ki ga je odkazal posebni komisiji. Po tedanjem zakonskem predlogu bi mogel vsak nemški državljani objaviti svoje posestvo, obstoječe iz stanovanjske hiše, vrta in polja do velikosti največ enega zemljišča, za vezano domačijo. V tem predlogu se je predvidevala za to posebna javna knjiga vezanih domačij. Z vpisom v to knjigo bi posestvo postalo nedeljiva in neodtujljiva domačija družine in bi se ne moglo niti obremeniti, niti prisilno prodati. Ako primerjamo ta predlog z današnjim zakonom, vidimo, da so postale zahteve veliko skromnejše.

Proti temu predlogu se je že v 90 letih hotel uveljaviti drug sistem varstva domačij, ki je bil v bistvu samo omejitev zadolževanja. Ta meja zadolževanja pa ne bi bila, kakor gornji predlog, samo fakultativna, kdor bi se je hotel poslužiti, ampak naj bi bila obvezna za vsako zemljišče.

Kakor v Nemčiji, so se tudi na Francoskem in v Belgiji bavili s tem vprašanjem že od l. 1889, pri čemer pa so imeli

pred očmi v prvi vrsti zaščito delavca, da se mu preskrbi stalno stanovanje. Naposled se v Franciji z zakonom od l. 1909 (*Loi sur la constitution d'un bien de famille insaisissable*) dovolili ustanavljanje domačij, stanovanjskih ali gospodarskih, katerih vrednost ne presega v času ustanovitve 8000 frankov. Ustanovitev domačije se izvrši vedno le na predlog osebe, ki ima dolžnost skrbeti za druge, torej tudi le fakultativno. Ustanovitev se izvrši z notarskim pismom, s testamentom ali z darilno listino in se mora objaviti. Ako tekom dveh mesecev ni nobenega ugovora s strani upnikov (realnih kakor personalnih) in se lastnik izkaže tudi, da je posestvo zavaroval, tedaj sodišče ustanovni akt odobri. Bistvo teh domačij je, da je prisilna izvršba, v kolikor ne zadeva predhodnih terjatev, izključena. Domačija se tudi ne more obremeniti. Lastnik domačije pa je upravičen domačijo v celoti ali delno odtujiti in se torej odpovedati pravnemu privilegu domačije. Potrebuje pa zato soglasja oseb, za katere je bila domačija ustanovljena, torej žene, otrok ali drugih upravičencev.

Francoskemu zakonu je torej tuja misel, da štiti samo kmetška zemljišča. Ta zakon

o domačijah ne pomeni posebnega stanovskega prava poljedelcev. Zakon skrbi splošno za malega posestnika nepremičnin kot posestnika, ako se ta hoče poslužiti pravic tega zakona.

Da na kratko označimo razlike med srbskim, nemškim in francoskim zakonom, ugotovimo. Po srbskem zakonu postanejo obvezno vsi mali kmetje vezani lastniki svojih zemljišč, ki ne morejo svojega posestva niti obremeniti niti odtujiti. Svobodnih malih kmetov vsled obligatornosti zakonske določbe več ni. Nemški zakon predvideva, da javnopravne osebe vršijo socialno skrbstvo iz javnih sredstev z dodeljevanjem stanovanj ali zemljišč, ki naj pa ne preidejo v svobodno last pridobiteljev, ampak naj v interesu družbe ostanejo s posebnimi omejitvami vezana kot »domačije«. Vsem lastnikom stanovanj in zemljišč pušča zakon popolno svobodo, pač pa jim daje možnost, da iz svojega posestva napravijo domačijo (stanovanjsko ali gospodarsko). Francoski zakon istotako daje možnost toda le malim posestnikom, da z notarskim pismom in z dovoljenjem sodišča vežejo svoje posestvo v interesu bližnjih oseb, ki so izročene njihovem skrbstvu.

A. Kralj :

Pripombe k načrtu zadružnega zakona.

(Dalje.)

V 7. točki se proglašja za obligatorično, da se morajo pravila izraziti o tem, kako se sestavlja bilanca. Potrebno bi bilo tudi povdariti, kako se bilanca pregleduje. Pregled bilance je ravno tako važen kakor sestavljanje. To načelo priznava tudi načrt sam, ker govori v čl. 27, da mora nadzorstvo preiskati bilanco. V tem pogledu je bolj stiliziran čl. 10, točka 12., sedajega srbskega zadružnega

zakona, pa tudi avstrijski (§ 5, točka 6) in ogrski (§ 225, točka 6).

Ob tej priliki se samo ob sebi vsiljuje vprašanje, naj li bodo za sestavo bilance merodajni tozadevni predpisi trgovinskega zakonika. V načrtu se ta okolnost nikjer ne omenja. Tudi sedanji srbski zadružni zakon pušča to vprašanje povsem nerešeno. Vkljub temu pa navaja dr. Bogdan Marković v svojem

komentarju: »Posli zadruga v tem smislu (t. j. glede knjigovodstva in glede sestavljanja bilanc) se smatrajo kot posli vsakega trgovskega podjetja. Kakor je trgovec dolžan voditi knjige, iz katerih razvidi celokupno svoje poslovanje in stanje svoje imovine, istotako tudi zadruga.« Meni se ne zdi tako samo ob sebi umljivo, da bi bili predpisi trgovskega zakonika brez nadaljnjega obvezni tudi za zadruga, ako ni za tako uporabo nikjer nobene zakonite podlage. V tem pogledu smatram načrt za pomanjkljiv in potreben dopolnitve.

V 8. točki odreja čl. 10 med drugim, da bodi v pravilih določeno, »kako se bo (na občnih zborih) glasovalo.« Izraz »kako« je v tem oziru dvoumen, ker bi to moglo pomenjati način glasovanja ali pa tudi, kakšne večine oddanih glasov je treba, da obvelja kak predlog kot sprejet. Mišljen je s tem način glasovanja, a če je mišljen, naj bi se to tudi jasno povedalo. Umestno bi tudi bilo, sprejeti v zakon določbo, da se morajo pravila izraziti ne samo o »vodjenju«, ampak tudi o podpisovanju zapisnikov o občnih zboreh.

V 9. točki nahajamo predpis, ki je fakultativnega značaja, pa zato ne spada med oblatorične odredbe. Zato bi moral tu izostati in se uvrstiti v čl. 11.

V točki 10. načrta stoji odredba, da morajo pravila obsegati določbo, »kako se bo nadzorovalo njihovo delo (sc. delo načelstva in nadzorstva).« Mislim, da bo težko dobiti zadovoljivo obliko, kdo in kako naj bi nadzoroval poslovanje nadzorstva.

Kakor ima vsako našetvanje posameznih slučajev rado na sebi nekaj pomanjkljivega, tako opazimo isti pojav tudi v našem načrtu. V čl. 10 vkljub njegovi obširnosti niso naštetni vsi slučaj, o katerih se morajo pravila izraziti. Že v čl. 18 n. pr. najdemo določbo, da imajo pravila predvideti slučaje za izključitev zadružnikov.

Čl. 11 se začne z besedami: »Pravila mo-

rajo obsegati...« in potem so naštetni 4 posamezni slučaj. Ta uved se mi zdi neokretno opisan. Smislu in obliki bi mnogo ustrezalo, ako bi se to besedilo glasilo približno takole: »V pravila je treba privzeti odredbe: 1. ako hoče zadruga, da bodi članstvo za izvesten čas neodpovedljivo i. t. d.

Kakor pri čl. 10 niso naštetni vsi oblatorični predpisi, tako in v še manjši meri se je to zgodilo pri čl. 11 glede fakultativnih odredb. V čl. 11 je takih odredb navedenih le četvero, toda na raznih drugih mestih načrta se omenjajo še razni drugi, tudi le fakultativni predpisi. N. pr.: v čl. 3 (zadnji odst.) glede omejitve obrestne mere za deleže, v čl. 18 glede podaljšanja roka za izročitev izstopne izjave, v čl. 19 glede prenosa deležev, v čl. 20 glede trajanja jamstva za zadrugine obveznosti v čl. 29, 38 i. t. d.

Ta člen govori v točki 4, da smejo zadruga snovati podružnice (filijale), samo v pravilih mora biti ta pravica izražena. O podružnicah razpravlja še čl. 16 in bo ondi priključiti nekaj tozadevnih pripomb.

Predložitev pravil revizijski zvezi.

Predno se nova zadruga vpiše v zadružni register, bi moralo prvo načelstvo po čl. 12. načrta predložiti kaki revizijski zvezi: a) pravila zadruga, b) seznam članov, c) prepis zapisnika o osnutku zadruga. Dotična revizijska zveza pregleda vse te spise in sestavi potem izjavo za registracijsko sodišče, da li je zadruga osnovana po načelih zadružnega zakona. Ako revizijska zveza ne da take izjave, mora to naznaniti snovateljem, ki se morejo potem pritožiti na Glavni Zadružni Savez, čegar odločba je potem končnovejavna.

Ta predpis, kakršnega doslej pri nas nismo poznali, ima namen dati revizijskim zvezam večji vpliv na snovanje novih zadrug in po možnosti preprečiti ustanavljanje.

nje laži - združnih udruženj. Seveda je dvomljivo, da li se bo ta namen v praksi tudi res dosegel, ker se nova zadruga lahko istočasno obrne za dovoljenje do več revizijskih zvez in se bo pri sedanjí razdrapanosti srednjih združnih organizacij prav lahko zgodilo, da ako jedna zveza ne bo dala označene izjave, jo bo dala druga ali tretja, samo da pomnoži število svojih članov.

Omenjeno izjavo mora nova zadruga predložiti z drugimi spisi vred registracijskemu sodišču, ki ne sme vpisati v združni register nobene zadruge, ako se ni ob enem predložila navedena izjava kake revizijske zveze. Toda sodišče ob presoji pogojev za registracijo zadruge ni navezano v nobenem pogledu na izjavo revizijske zveze, ampak mora poleg tega samostojno preiskati, da li pravila in priloge odgovarjajo zakonu (čl. 13, 4. odstavek). Vkljub pritrdilni izjavi revizijske zveze more sodišče še vedno odkloniti registracijo nove zadruge, ako najde kake protizakonitosti.

V praksi utegne ob izvajanju tega predpisa nastati marsikako nesoglasje. Vzgleđ : Nova zadruga se obrne za označeno izjavo do neke revizijske zveze, ki se izjavi odklonilno. Glavni združni Savez pa v slučaju pritožbe pritrdilno. Dotična revizijska zveza kasneje zadruge noče sprejeti v članstvo, a vsaka zadruga mora biti podvržena reviziji kake zveze. Pravni položaj zadruge je v takem slučaju povsem nesiguren. — Drug vzgled : Načrt predpisuje, da mora revizijska zveza v teku 30 dni sporočiti snovateljem zadruge, ali da omenjeno izjavo ali ne. Za izpolnjevanje tega predpisa pa ni določena nobena sankcija in nobena oblast nima na razpolago nikakega prisilnega sredstva, da bi zvezo primorala, da se izjavi bodisi pozitivno bodisi negativno. Tretji vzgled : Snovatelji morajo predložiti zvezi med drugim tudi seznam (spisek) združnikov, ne lastnoroč-

nih podpisanih njihovih pristopnic. Kaj se zgođi s tem spiskom, da li ostane pri zvezi ali se vrne zadruzi, ni nikjer nič povedano. Zveza tudi ne bo dobila v shrambo pristopnic od prvih desetih članov, ki so podpisali pravila (čl. 17, 6. odstavek). Pa tudi zadruga ne bo imela originalnih pristopnic od prvih 10 združnikov, ker ti podpišejo le pravila v izvorniku, a izvornik ostane pri sodišču v združnem registru pri zbirki listin. Četrti vzgled : Po čl. 8 zakonskega načrta je predpisano, da se more zadruga osnovati, ko se v ta namen združi vsaj deset oseb, ki morejo razpolagati s svojim premoženjem. Deset takih (t. j. svojepravnih) oseb mora podpisati tudi izvornik pravil. Ali so v tem slučaju revizijske zveze dolžne, preiskovati poslovno sposobnost podpisovalcev ? Na to vprašanje ne dobimo nikjer v načrtu potrebnega pojasnila.

Navedli smo samo nekaj vzgledov o nejasnosti zakonskega načrta, toda že ti vzgleđi dokazujejo v zadostni meri, da bo treba načrt v členu 12 predelati in posamezne določbe formulirati vse jasneje, drugače bodo pri izvajanju teh predpisov nastale velike težkoče.

Odnosaji nove zadruge do registracijskega sodišča.

Po načrtu obstoji zadruga pravno šele, ko jo je sodišče vpisalo v združni register, o katerega vodstvu izda predpise prvaosodno ministrstvo. Kaj se vse vpiše v združni register, v načrtu ni nič povedano, kakor tudi ni nikjer nič določenega, če so prijave in priloge sestavni del združnega registra.

Registracijsko sodišče mora pregledati, da li prijava in priloge odgovarjajo zakonu, t. j. da je v njih obseženo vse, kar predpisuje zakon in nič, kar bi bilo proti pozitivnim zahtevam zakona. Za zadruge nastane važno vprašanje, na kak način bo sodišče izvrševalo

te predpise, n. pr. ali in kako bo kontroliralo pravilnost podpisov na izvirniku pravil, ali bo dopustilo, da zadružnik podpiše pravila po svojem zastopniku, ali bodo mogli nepismeni ljudje izjaviti svoj pristop k zadrugi na izvirniku pravil z ročnim znamenjem kakor je to dopuščeno glede pristopnic? Kaj bi se imelo zgoditi n. pr. v slučaju, da se kasneje ugotovi, da kaka oseba ni sama podpisala pravil ali da ji je ob času podpisa manjkalo pravne sposobnosti. Kakšne posledice bi imela taka ugotovitev na pravni obstoj zadruge?

Nastanejo pa še druga vprašanja, o katerih zakonski načrt ne daje nobenega odgovora. Ako n. pr. pravila ne odgovarjajo zakonu ali ako je kaka priloga formalno pogrešno sestavljena, mora sodišče prijavo zavrniti ali le zahtevati odpravo formalnih nedostatkov? Ali morejo sklepati o popravi pravil le oni zadružniki, ki so podpisali pravila? Če zadruga proti odklonitvi vpisa vloži priziv, ali se morajo pritožiti vsi oni, ki so podpisali pravila, ali le upravni odbor? Če se naknadno ugotovi, da obsegajo že registrirana pravila kako protizakonito določbo, kdo in od koga more zahtevati remeduro? Kaj se ima zgoditi, če se taki zahtevi ne ugodi? Ali se bo smatralo, da zadruga, ki je sicer vpisana v združnem registru, toda njena pravila v kaki bistveni točki ne odgovarjajo zakonu, sploh ne obstoji, kakor n. pr. ne obstoji nepravilen sklep občnega zbora? Nekatera od naštetih vprašanj so načelne važnosti, pa bo zato treba gledati, da se načrt o teh stvareh izrazi jasnejše. Drugače utegnejo nastati novim zadrugam nedogledne neprilike.

V četrtem odstavku 13. člena je odrejeno, da ima registracijsko sodišče en prepis pravil vrniti zadrugi, drugi prepis pravil poslati Glavnemu Zadrugnemu Savezu v Beograd, dočim se ima izvirnik pravil pridržati v združnem registru. Zakaj naj bi se po en

prepis pravil pošiljal Glavnemu Zadrugnemu Savezu, ne moremo najti niti najmanjšega razloga. Kaj bodo v Beogradu ob nezadostni organizaciji Glavnega Zadrugnega Saveza počeli s celim kupom pravil iz vseh krajev države, res ne vemo. Pač pa bi bilo mnogo bolj umestno, da bi sodišče poslalo prepis pravil oni zvezi, katere reviziji se zadruga podvrže. Med zvezo in zadrugo obstoje trajni in dosti važni odnosi. Ob izvrševanju revizijske pravice in ob raznih drugih prilikah mora zveza imeti na razpolago avtentična pravila zadruge. Zato bi bilo le priporočljivo, da registracijsko sodišče izroči prepis pravil nove zadruge revizijski zvezi, ki jih bo mnogo bolj potrebovala nego Glavni Zadrugni Savez.

V 5. odstavku 13. člena je povedano, da more zadruga izvrševati vse imovnopravne posle. To gre predaleč, ker sme zadruga izvršiti samo take premoženjske posle, ki so dopustni po členu 1. Nasprotno je pa to stališče tudi preozko, ker sme zadruga izvrševati tudi neke javnopravne posle, n. pr. voliti v trgovsko in obrtno zbornico (pod določenimi pogoji), voliti v zavod za pokojninsko zavarovanje, v zavod za zavarovanje delavcev itd. Mnogo bolje bi bilo rečeno, da more zadruga po svojem vpisu »samostalno pridobivati pravice in prevzemati obveznosti«.

Zadnji odstavek 13. člena predpisuje, da se za škodo iz poslov, podvzetih pred registriranjem, osebno odgovorni oni, ki so te posle izvršili. Ta določba je preozka. Ni treba, da bi odgovarjali le za škodo, ki bi nastala iz poslov pred registracijo, temveč morajo odgovarjati sploh za vse posledice iz takih poslov. Pomanjkljivo je tudi to, da ni povedano, ali odgovarjajo le napram zadrugi ali tudi proti tretjim osebam, zlasti v slučaju, ako bi ne prišlo do registracije. V tem oziru je bil mnogo boljše formuliran avstrijski načrt združnega zakona iz l. 1912, ki je določal:

»Ako se posluje v imenu zadruga pred njenim registrovanjem, odgovarjajo oni, ki so take posle izvršili, osebnostno napram tretjim, ki niso znali, da zadruga ni vpisana«.

V formalnem oziru bi bilo priporočljivo, člen 13. deliti v dva samostojna člena, tako

da bi predzadnji in zadnji odstavek tvorila poseben člen. Sedanji 13. člen je predolg kakor sploh tudi mnogi drugi in je njegova vsebina tako različna, da je tudi iz tega razloga potrebna delitev.

VPRAŠANJA IN ODGOVORI

Vprašanje 41: Kakšno je razmerje med načelstvom in nadzorstvom? Ali more nadzorstvo razveljaviti svojevoljno sklepe načelstva, ki mu niso po volji? Načelstvo rabi za se gotovo samostojnost in mi bi radi vedeli, kako daleč ista sega? (Kmet. nab. prod. v I.)

Odgovor: Zadrugi zakon in temu primerno tudi pravila zadruga strogo ločijo med načelstvom kot poslujočim in med nadzorstvom kot nadzorovalnim organom zadruga. Načelstvu so pridržane vse tekoče zadeve zadruga, uprave, kolikor niso po pravilih pridržane občnemu zboru, ki je najvišji organ zadruga in stoji kot tak nad načelstvom in nad nadzorstvom.

Nadzorstvo ima pravico pregledovati vse poslovanje načelstva, čegar sklepe lahko graja oziroma zahteva, da se napake in nedostotaki, nepravilnosti in protizakonitosti odpravijo in vse poslovanje spravi v soglasje z določbami pravil in zadrugnega zakona. Nikakor pa nadzorstvo nima pravice lastiti si upravo zadruga, za katero je edino postavljeno načelstvo. Nadzorstvo lahko graja sklepe, ki se mu zdijo, da zadrugi škodujejo ter opozori načelstvo, da je odgovorno za morebitno škodo. Le ako bi načelstvo nasvete popolnoma ignoriralo in bi se vsled tega zadrugi godila škoda, tedaj se lahko nadzorstvo posluži določbe § 24 zadr. zak. V tem slučaju nadzorstvo apelira na občni zbor, naj

on odloči, ali je bila graja sklepov upravičena in ali naj se sklepi izvršijo ali ne.

Vprašanje 42: V avgustovi številki Narodnega Gospodarja pišete o srbskem zakonu o zaščiti male kmetije in prav imate, da takega načina varstva male kmetije ne moremo ne pohvaliti ne sprejeti. Ali pa bi mogli nasvetovati kak drug prikladen način, kako bi se male kmetije ščitile? (H. p. v P.)

Odgovor: Gotovo je, da se to vprašanje ne da tako enostavno rešiti kot so ga hoteli naši državniki s čl. 43. zakona o proračunskih dvanajstlinah. O tem vprašanju imate v tej številki Nar. Gospodarja zopet nekaj novih misli in primerov zlasti, kako je z varstvom kmetij in domačij sploh v Nemčiji in na Francosekm. — Kako pa si pri današnjih razmerah zamišljamo varstvo malega človeka, na to bi Vam odgovorili kratko sledeče: 1. Varstvo malih kmetij naj ne bo prisilno, kakor to določa srbski zakon, ampak naj zavisi od svobodne volje današnjih lastnikov (fakultativno). 2. Istočasno z določbami o varstvu malih kmetij naj se tudi z zakonom določijo ustanove in viri, iz katerih naj bi kmet dobival potrebni ceneni realni in personalni kredit. Pri nas se more to doseči edino z zadrugami, katerih terjatvam naj se da pravica sodne izvršbe v isti meri kakor državnim terjatvam. 3. Za varstvo pred denarnim in blagovnim oderuštvom naj se izpopolni mreža hranilnic in posojilnic ter nabavnih in prodajnih zadrug in se poskrbi,

da bo tudi država oz. Narodna banka dala sredstva za potrebe kmetijskega kredita, kakor jih daje za trgovske in industrijske potrebe. Zlasti male kmetije naj se oklenejo blagovnih zadrug. 4. Treba je delati za varstvo in povzdigo malega kmeta ne s prisilnimi odredbami, ki mu jemljejo svobodo in ga postavljajo pod državno kuratelo, ampak

s splošno in strokovno izobrazbo kmetijske mladine in z zadržno vzgojo. 5. Za povzdigo stanovske zavesti kmeta in za zastopstvo stanovskih koristi naj se podobno kot pri drugih stanovih osnujejo kmetijske zbornice. Dokler teh zbornic ni, naj se vsi kmetje združujejo v kmetijskih zadrugah kot najmočnejših kmetijskih organizacijah.

◻◻◻◻◻◻ ZADRUŽNIŠTVO. ◻◻◻◻◻◻

Važno za vse hranilnice in posojilnice. Živimo v času krize: pomanjkanja denarja in pomanjkanja kredita. Krizo vedno težje občuti tudi zadržništvo. Brez globljega raziskovanja in širšega razlaganja lahko kratko rečemo, da je vzrok krizi z ene strani popoln padec zmisa za varčevanje, z druge strani preveliko investiranje denarja pogosto za nepotrebne stvari s špekulacijo, da bo denar padal. Da ta kriza ne začne zadržništva pritiskati še hujše, bi vodstvom hranilnic in posojilnic svetovali sledeče:

1. Pazite na to, da bo zadruga imela vsaj eno tretjino vseh vlog odvisno naloženih pri svoji zvezi, da lahko vsak čas izplačuje vlagateljem. Ljudje bodo denar vlagali v posojilnico le tedaj, ako imajo vanjo zaupanje, da ga vsak čas zopet lahko dobijo.

2. Dovoljevanje posojil naj se vrši z največjo previdnostjo. Zato je za vodstvo zelo važna naloga pravilno presoditi, ali je posojiljemalec vreden in sposoben, da se mu da posojilo in da bo posojilo tudi v določenem roku vrnil. Zato so izključena posojila raznim prekuovalcem (z zemljišči), ker taka posojila škodujejo ljudstvu. Zato so izključena posojila trgovcem, ker mora biti ljudski denar v prvi vrsti na razpolago ljudstvu.

3. Rafajznove posojilnice naj dajejo posojila predvsem na osebno poroštvo, na krajši rok takozvani obratni kredit za kmetijsko

gospodarstvo. Hipotekarna posojila (na vknjižbo) na daljši rok naj se dovoljujejo le izjemoma.

4. Glavna skupščina Zadržne zveze je v majniku l. 1920 sklenila, da se smejo posojila nad 5000 Din. dovoljevati le s soglasjem nadzorstva, posojila nad 12.500 Din. pa le s soglasjem nadzorstva ter odobrenjem Zadržne zveze v Ljubljani. Ta sklep še velja.

5. Ne držite večjih zneskov v blagajni. To je mrtev denar in ima posojilnica škodo vsled zgube obresti. Čimbolj denar kroži, temmanj ga gospodarstvo potrebuje, temmanj bomo torej občutili denarno krizo.

6. Skrbite, da bodo vsi posestniki odvisen denar nalagali v hranilnici in posojilnici. Ako posestniku ležijo doma mrtve večje vsote, pomeni to zanj poleg velike nevarnosti, da ga okradejo tatovi tudi zgubo na obrestih. Pomeni pa to tudi škodo za posojilnico in škodo za naše gospodarstvo sploh.

7. Začnite z malim varčevanjem, z navajanjem mladine k varčevanju potom »Čebelice«. Kjer tega ne vršijo kulturna društva, naj vzame ustanovitev in vodstvo »Čebelice« hranilnica in posojilnica. Potrebne tiskovine in navodilo se dobi pri Društveni nabavni zadrugi v Ljubljani, Ljudski dom.

Važen zakon za rafajznovke je sklenil parlament Češkoslovaške republike. S tem

zakonom se dovoljuje rajfajzenovim posojilnicam, da sme razlika med obrestno mero vlog in posojil znašati 3 %, dočim je dosedaj po zakonu o rajfajznovkah z dne 1. julija 1889 smela ta razlika znašati le $1\frac{1}{2}$ %. — Dasi je češkoslovaška valuta mnogo boljša nego naša, vendar so posojilnice vsled drage režije čutile potrebo po zvišanju te obrestne razlike. Gotovo bi bilo to v velikem v interesu hranilnic in posojilnic, da bi naposled tudi pri nas dovolili posojilnicam za kritje drage režije višjo razliko obrestne mere. Male posojilnice danes pri minimalni razliki $1\frac{1}{2}$ % niti režije ne morejo kriti.

Zadružni kongres in glavna skupščina Glavnega Zadružnega Saveza se vršita 5. in 6. oktobra v Celju. 7. oktobra slavi Zadružna zveza v Celju jubilej 40 letnega obstoja.

Nemško zadružništvo. Pruska centralna zadružna blagajna je sestavila statistiko zadružništva v Nemčiji za l. 1922. Nemčija je štela koncem tega leta 50.172 zadrug nasproti 47.766 zadrugam koncem l. 1921. Prirastek znaša torej 2403 zadruge proti 3311 zadrugam, ki so prirastle tekom l. 1921. Kreditnih zadrug je bilo 20812, kmetijskih produktivnih zadrug 6457, kmetijskih sirovinskih zadrug 4389, kmetijskih produktivnih zadrug 3886, stanovanjskih in stavbenih zadrug 3476, konsumnih društev 2492 itd. Razvidno je, da grô zadružništva v Nemčijo tvori kmetijsko kreditno in produktivno zadružništvo.

Vlenakupovalna družba nemških konsumnih društev je imela v l. 1922 38.175 milijard mark celokupnega prometa proti 2406 milijardam mark v l. 1921. Promet se je torej povečal za 1486 %, kar gre samo posebi umevno večji del na račun padanja nemške valute.

Zvišanje zadružnih deležev je zahtevala bavarska vlada od stavbinskih zadrug. Deželna posojila se v l. 1923 dovoljujejo le onim stavbenim zadrugam, ki primerno zvišajo

svoje deleže. — Tudi pri nas bi bilo umestno, da zadruge zvišajo svoje deleže in si ustvarijo vsaj nekaj lastnega kapitala.

Učiteljem se je prepovedalo sodelovanje pri zadrugah v nekaterih nemških državah, češ da je služba učitelja nezdružljiva z delom v načelstvu ali nadzorstvu pridobitnih družb. — Zanimivo je, da vlade tako rade zamenjajo pridobitne družbe z zadrugami, ko bi vendar morale dobro vedeti, kako velika je razlika med raznimi trgovskimi družbami in zadrugami in da zadruge poleg gospodarske naloge izvršujejo važno socialno nalogo to je vzgojo ljudstva. Isto napako je napravila pri nas vlada, ko je prepovedala državnim uradnikom sodelovanje v načelstvu ali nadzorstvu pridobitnih zadrug.

Pouk o zadružništvu na 4. letniku moškega učiteljišča se uvede po sklepu višjega šolskega sklepa v l. 1923/24. Predavanja eno uro na teden bo imel tajnik Zadružne zveze Anton Kralj.

Zadružna šola na državni trgovski šoli v Ljubljani se bo vršila tudi to leto. Začetek je 3. novembra t. l., konec pred Veliko nočjo 1924. Prednost imajo kmetski sinovi, ki bi pozneje kot gospodarji lahko sodelovali v načelstvu ene ali druge domače zadruge. Celotna preskrba stane okoli 500.— Din. mesečno. Najtežavnejše je dobiti stanovanje : naj se torej udeležniki pravočasno pobrigajo.

Lep primer, kakšne davčne ugodnosti oz. osvoboditve uživajo kmetijske zadruge, je plačilni nalog, ki ga je prejelo od davčne administracije v Ljubljani Gospodarsko društvo na Vrhniki. — Zadruga je imela l. 1922 čistega bilančnega dobička Din. 8.212. S plačilnim nalogom pa so ji predpisali Din. 10.673 pridobnine z dokladami. Zadruga bo torej morala plačati za davke ves čisti dobiček in zraven še 2.461 Din. Odkod ? Iz rezervnega zaklada prvič in kvečjemu še drugič. In potem ? Iz deležev, če bodo zadostovali. In

potem? V konkurz. — O premodra davčna politika, ki si sama uničuje svoje davčne vire! Potem pa se še trgovci pritožujejo na davčne ugodnosti kmetijskih zadrug.

Zadruga mizarjev »Lipa« v Št. Vidu nad Ljubljano si je zgradila lepo urejeno strojno delavnico in je že v juliju pričela z obratom. 15. julija se je vršilo blagoslovljenje zadružnih prostorov. — S to zadrugo so šentviški mizarji pokazali, da znajo ceniti načelo vzajemnosti in skupnosti in da ga znajo izvajati tudi v praksi. Ustanovitev take zadruge pomeni dober korak naprej na polju obrtnega produktivnega zadružništva. Malim obrtnikom pomaga zadruga z modernimi stroji, da morejo konkurirati z velikimi mizarskimi podjetji, ki bi jih sicer uničila.

Dolenjsko živinorejsko okrožje je imelo dne 16. avgusta na sv. Roka dan svoj redni letni sestanek. Udeležilo se ga je nad 50 živinorejcev z Dolenjske. Zastopnike so poslali: oddelek za kmetijstvo, Zadružna zveza in Gospodarska zveza v Ljubljani. Zborovanje je vodil predsednik okrožja g. Hočevnar, ki je podal kratko poročilo o delovanju okrožja v pretečenem letu. Povdarjal je, da se imajo dolenjski živinorejci zahvaliti zadrugam, da je kljub vojni in kljub pomanjkanju državnih podpor živinoreja na Dolenjskem še tako visoko. Na to je sledil referat okrajnega ekonomista g. Gregorca »Kmet in država«. — Živinorejski strokovnjak g. Krištof je podal kratke smernice za povzdigo živinoreje in povdaril, da se to delovanje more z uspehom vršiti le na zadružni podlagi, za kar so dosedanja uspehi dolenjskega živinorejskega okrožja najboljši dokaz. Smernice so bile soglasno in z odobravanjem sprejete. — Živi-

nozdravnik g. Černe, ki je zastopal oddelek za kmetijstvo, je poročal o zavarovanju goveje živine in je na podlagi lastnih izkušenj v tej panogi in pa vsled popolne pasivnosti države v tem vprašanju predlagal, naj živinorejci tudi tukaj sežejo po samopomoči in ustanovijo zavarovalnice po krajih kot zavarovalna društva na vzajemnosti. Zbor je sklenil, da predlog sprejme in se takoj praktično poskusi z ustanavljanjem krajevnih zavarovalnic za govejo živino. — Zastopnik Zadružne zveze dr. Basaj je pozdravil navzoče zborovalce in povdaril velike uspehe, ki jih je pokazalo zadružno delo na načelih vzajemnosti in samopomoči za povzdigo kmetijskega gospodarstva v Sloveniji v vseh njegovih panogah. Ti uspehi se zlasti poznajo na polju mlekarstva in živinoreje, kjer še danes kljub opustošenju vojne lahko trdimo, da smo na prvem mestu v državi. Med zborovanjem so se živahno udeleževali debate navzoči živinorejci in pokazali, koliko zanimanja in koliko zmisla imajo za umno živinorejo in za nesebično zadružno delo.

Takse in trošarino bodo zopet povišali. O tem vladnem načrtu se že razpravlja v finančnem odboru. — Opozarjamo vse zadruge, ki še niso na naš svoječasni poziv spremenile pravil v soglasju z zahtevami čl. 262 fin. zak. za l. 1922/23, da v lastnem interesu to čimprej store. Ako jim ni kaj jasno, raj se obrnejo za pojasnila na Zadružno Zvezo v Ljubljani.

III. Ljubljanskega velesejma se je v precejšni meri udeležilo tudi naše produktivno zadružništvo. — Radi pomanjkanja prostora smo morali članek o obrtno-produktivnem zadružništvu odložiti za prihodnjo številko.

NOVE KNJIGE:

Vsem hranilnicam in posojilnicam v vednost. V zadnji številki smo poročali o pravkar izišlem I. zvezku Krekovih zbranih spisov. Ponovno smo že naglašali potrebo, da si nabavijo naše zadruge strokovno knjižico. V to knjižico spadajo predvsem spisi dr. J. E. Kreka, očeta našega zadružništva. Zato bo Nova Založba poslala te dni sporazumno z Zadružno zvezo knjigo vsem našim denarnim zavodom na ogled. Prosimo, da če le more, vsi denarni zavodi knjigo sprejmejo in plačajo; kajti spodobi se, da ob sedanjih časih krize na književnem trgu, ko se knjige tako težko prodajajo, pomagajo izdati Krekove spise predvsem tisti zavodi, ki jih je poklical v življenje Krekov ustvarjalni duh.

Če bi bilo katerikoli zadrugi res nemogoče knjigo kupiti, naj jo takoj vrne nepoškodovano.

Jos. Zupanc: Konserviranje sadja in vsakovrstne povrtnine za domačo uporabo. — Ptuj, 1923. 94 str. — Cena po pošti 16 Din. Gosp. svetnik Puklavec piše o knjigi takole:

Ravnokar je izšla pod gorenjim naslovom v četrti izdaji brošurica, ki ne bi smela manjkati v nobenem gospodinjstvu. V tej podaja priznani strokovnjak kratka in jedrnata navodila, kako preskrbeti na najenostavnejši način vsako hišo z različnimi povrtninami tudi za zimsko dobo, ozir. kako založiti jedilno shrambo za vsak čas z najraznovrstnejšimi izdelki in specialitetami iz vsakojakega sadja, kakor z raznim vkuhanim sadjem, sadnimi kompoti, želeji, marmeladami, siri, sokovi, likerji itd. Govoril sem pred nedavnim z neko gospodinjno na deželi, ki ima cele kope konserv v zalogi

in ki je pripovedovala, da je začela vkuhavati povrtnine in sadje po Zupančevih navodilih hitro, ko je izšla prva izdaja njegove brošure in preskusila do danes mladane že vse njegove recepte, ne da bi se ji kaka stvar ponesrečila. Med drugim sem imel priliko poskusiti pri kosilu tudi svežo svinjsko pečenko, ki je bila že nad leto dni v steklenici in vendar nad vse slastna in delikatna. G. Z. podaja namreč v svoji brošuri tudi navodilo o konserviranju raznih mesnih jedil v času izobilja ali nizkih cen, ki se je naravnost sijajno obneslo. Bolje, kakor navedena ocena pridne gospodinje pač nič ne more priporočati vrednosti in uporabnosti Zupančeve brošure. Knjiga se dobiva pri založniku in v knjigarnah.

Ljubomir St. Kosier, Problemi štednje i naši uložni kapitali. Odličan poznavalec jugoslovanskega denarstva je pisal serijo lepih člankov v »Jugoslovanski Lloyd«. — Izpopolnil je serijo še z devetimi poglavji in tako ustvaril lepo delo, ki nam daje resnično čeprav ne vedno lepo sliko našega denarstva. Odkrito opozarja na nepopolnosti organizacije našega denarnega trga, na velike hibe, ki jih še imamo, in istočasno daje smernice, po katerih naj se izvede reorganizacija in odpravijo napake. — Kdor hoče spoznati naše denarne zavode, kdor se hoče poučiti o tako važnih vprašanjih kakor so: ljudsko varčevanje, pupilarnost in likvidnost zavodov, koncentracija in dekoncentracija kapitala, razmerje lastnih sredstev do tujih, bilansiranje i. t. d., tu naj prečita Koiserjevo knjigo, v kateri so ta vprašanja obdelana na podlagi primerov. — Knjiga se dobi v vseh knjigarnah po 30.— Din.

ZADRUŽNA GOSPODARSKA BANKA D. D.

Telefon št. 57 in 470

LJUBLJANA - MIKLOŠIČEVA CESTA 10

V LASTNI PALAČI VIS-A-VIS HOTELA UNION

Telefon št. 57 in 470

Podružnice: Djakovo, Maribor, Sarajevo, Sombor, Split, Šibenik. Ekspozitura: Bled.

Kapital in rezerve skupno nad Din. 15.000.000.—

Pooblaščen prodajalec srečk Državne razredne loterije

Kupuje in prodaja tuje valute in devize, sprejema vloge v tekočem računu in na vložne knjižice ter preskrbuje vse bančne in borzne transakcije pod najugodnejšimi pogoji.

OBLAČILNICA ZA SLOVENIJO v LJUBLJANI

R. Z. Z. O. Z.

MANUFAKTURA NA DEBELO IN DROBNO

Centralno skladišče

v novi palači "Vzajemne posojilnice" v Ljubljani, Miklošičeva cesta.

Prodajalne na drobno: Stritarjeva ulica št. 5 in Dunajska cesta št. 29.

Podružnica v Somboru (Bačka).

Telefon št. 550

Prvovrstni proizvodi! — Cene solidne!

Pošt.-č. št. 10.222

GOSPODARSKA ZVEZA

notira sledeče cene:

SEMENA:

Domača detelja črna, plombirana, garantirano čista brez predenice po	Din.	45.—
Rdeča detelja, inkarnatka, po	"	22.50
Lucerna ali nemška detelja po	"	40.—
Semenska pesa „Eckendorfer“ in „Mamuth“ po	"	18.—

GNOJILA:

Kalijeva sol 42% po	Din.	150.—	za 100 kg
Kostni superfosfat z 18% v vodi raztopne fosforove kisline, z vrečami po	"	260.—	100 "
Rudninski superfosfat s ca 16% v vodi raztopne fosfor. kisline (vreče a 100 kg) po	"	175.—	100 "
Bela razklejana kostna moka 32—34% po	"	250.—	100 "
Tomaževa žlindra 21% po	"	275.—	100 "
18% po	"	190.—	100 "
Cement po	"	85.—	100 "

Cene veljajo pri odjemu originalnih vreč, pri vagonskih pošiljkih se prednje cene razumejo fko vsaka postaja v Slovenijo.

KRMILA:

Lanene tropine po Din 5.— za kg. Vreče po 50 kg.

Orehove tropine, vsebujoče 42% beljakovin in maščobe po Din. 3.50 za kg z vrečami. Vreče po 75 kg. Klajno apno po Din. 4.—.

VINOGRADNIŠKE IN KMETIJSKE POTREBŠČINE:

Drevesne škropilnice bakrene po	Din.	100.—
Modra galica po Din. 10.50 za kg, pri manjšem odjemu	kg	12.—
Žveplo, dvojno rafinirano	kg	4.—
Trierje (žitne čistilnice) trvdke Heid, znamka I A po	"	3.500.—
Trierje (žitne čistilnice) trvdke Heid, znamka I B po	"	3.000.—
Mlatilnice na ročni in gepeljni pogon po	"	4.000.—
Mlatilnice na gepeljni pogon s siti in tresali po	"	5.500.—
Gepeljni na 36 obratov po	Din.	4.500.—
Gepeljni na 24 obratov po	"	4.000.—

Poleg tega so na razpolago vsakovrstni poljedelski stroji, kakor:

čistilniki (pajteini), plugi, brane poljedelske, brane travniške, brzoparilniki, gnojnične sesalke, vodne sesalke, lesene grablje, bruši za kose, kose itd.